

Vesthimmerlands Museum

Bygherrerapport for VMÅ 2586 Borregård 5 Etape 1 og 2 og VMÅ 2583 Borregård 2

Overlade sogn, Slet herred, Aalborg amt
Stednr. 12.08.09, Sb. Nr. 118 og 115

Bygherrerapport

for VMÅ 2586 Borregård 5 Etape 1 og 2

og VMÅ 2583 Borregård 2

Indholdsfortegnelse

1. Undersøgelsens forhistorie.....	s. 3
2. Topografi.....	s. 3
3. Udgravningsmetode	s. 4
4. Udgravningens resultat	s. 5
5. Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt	s. 11
6. Udgravningens data.....	s. 11
7. Tidstavle.....	s. 12
8. Faktuelle oplysninger	s. 12
9. Litteratur.....	s. 13
10. Tegningsliste	s. 14

1. Undersøgelsens forhistorie

Vesthimmerlands Museum (VMÅ) foretog i sommeren 2007 en forundersøgelse af området for VMÅ 2583 Borregård 2 og VMÅ 2586 Borregård 5 (Etape 1 og 2) ved Borregård lidt syd for Løgstør (Fig.1). I området planlægges udstykning af sommerhusgrunde.

I VMÅ 2586 og VMÅ 2583, Etape 1 (Felt 1-8), og i VMÅ 2586 Etape 2, blev der trukket 44 søgegrøfter af varierende længde (T76). Der blev, i VMÅ 2586 og VMÅ 2583 Etape 1, udpeget 8 områder, hvor det blev besluttet at gennemføre egentlige arkæologiske undersøgelser, mens Etape 2 er et stort samlet areal (T77). I grøfterne afdækkedes et stort antal stolpehuller og et nedgravet hus. Det var således tydeligt, at der var tale om adskillige hustomter, fordelt på hele området.

VMÅ 2583 Borregård 2 Etape 1 er en meget lille udgravning, hvorfor den blev udgravet samtidig med VMÅ 2586 Borregård 5 Etape 1.

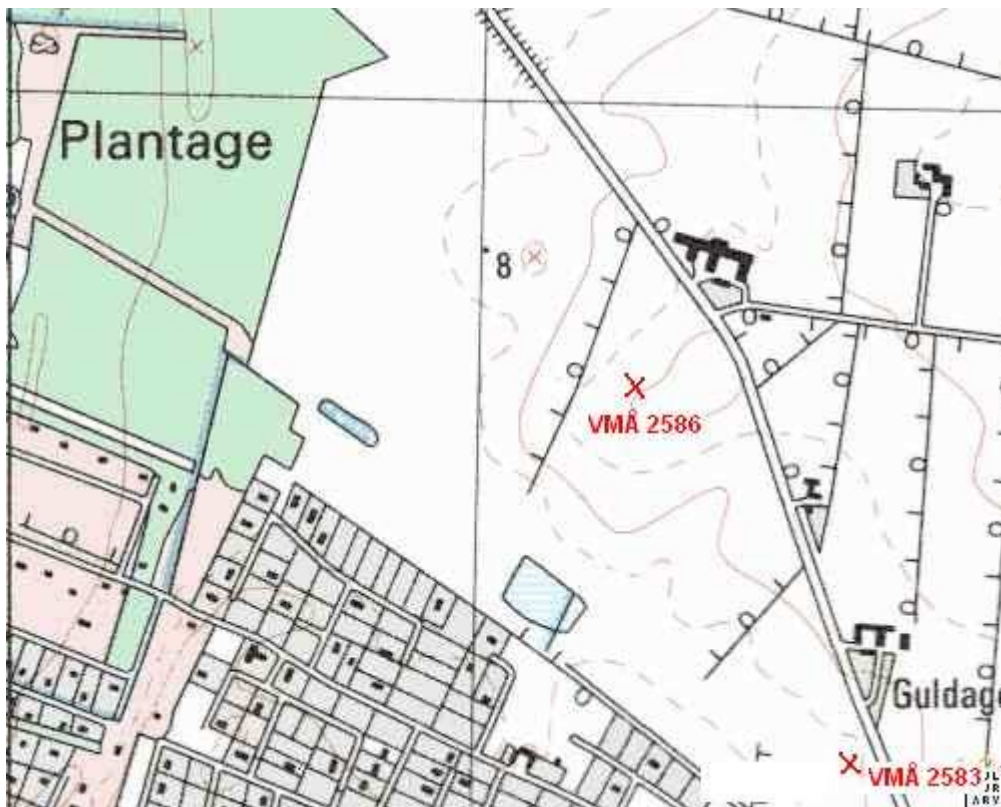

Fig. 1: Kort over de to lokaliteter, VMÅ 2586 og VMÅ 2583.

Bygherre er Kristian Haldrup, Guldagervej 19, 9670 Løgstør. Den arkæologiske forundersøgelse blev foretaget i sommeren 2007 af museumsinspektør Bjarne Henning Nielsen. Udgravningen af Etape 1 blev påbegyndt den 2. april 2008 og afsluttet den 9. maj 2008. I udgravningen deltog BA Lars Rasmussen, arbejdsmand Edward Anthony og cand.mag. Sine Toft Jensen.

Udgravningen af Etape 2 blev påbegyndt den 18. september 2008 og afsluttet den 7. januar 2009. I udgravningen deltog cand.mag. Thomas Nielsen, BA Lars Rasmussen, stud. mag. Nina Batram og stud. mag. Danni Seliger. Cand.mag. Sine Toft Jensen er beretningsansvarlig.

2. Topografi

De undersøgte lokaliteter ligger på en svagt faldende sydvendt bakkeskråning nord for en NV-SØ gående våd lavning (eng). Det lavtliggende område var først en smeltevandsslugt, siden i

Ertebølletid (6000-4000 f.Kr.) en lille fjordarm. Med strandvoldsdannelserne i yngre stenalder blev den afsnøret, men vand fra mosen øst for Borregård ledes stadig denne vej. Oven for dette vådområde mod syd udgravedes i 2007 et stolpehulsbælte, VMÅ 2584, fra ældre jernalder. I 2008 og 2009 blev der nord for den fossile fjordarm fundet og udgravet adskillige huse fra mellemneolitikum og frem til yngre bronzealder/ældre førromersk jernalder, VMÅ 2583 og VMÅ 2586 Etape 1 og 2.

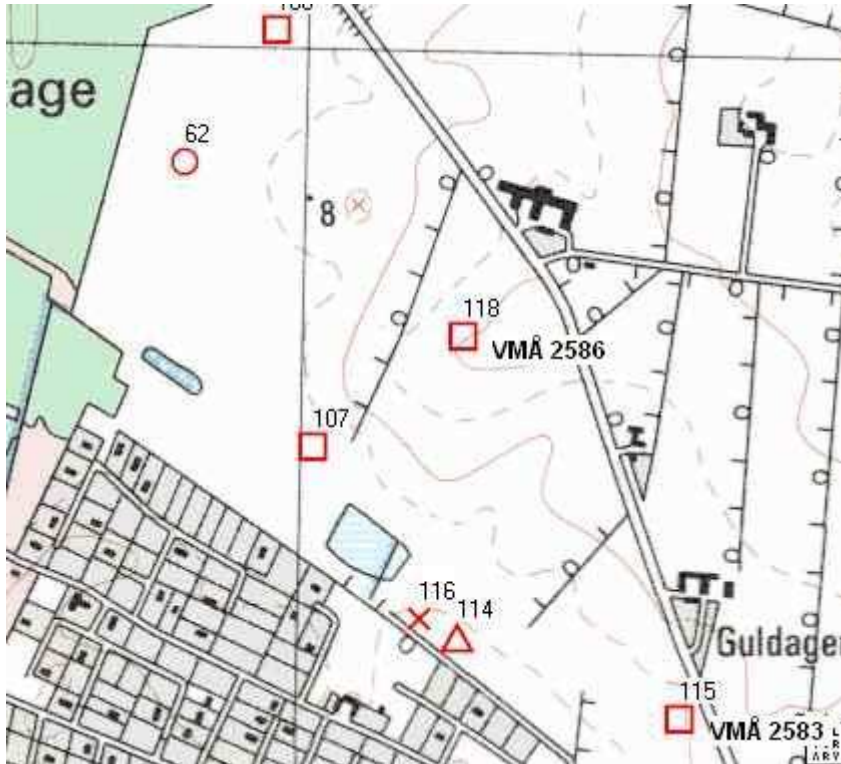

Fig. 2: Kortet er ikke målfast. Her ses VMÅ 2586 og VMÅ 2583 sammen med andre kendte fortidsminder i området.

Som det fremgår af kortet er der forskellige typer markeringer. En \square markerer bebyggelse, en \bigcirc placerer en gravhøj, et $+$ er en grav og et \times er et løsfund, hvilket vil sige en genstand fundet uden den kan knyttes til en nedgravning. Ved siden af de forskellige markeringer står et tal, som henfører til sognebeskrivelsen. Se evt. www.dkconline.dk og gå ind i *søgning*, herfra videre i *geografisk søgning*. Når man har fundet det område, hvori man ønsker at se de registrerede fortidsminder, trykker man på *vis lokaliteter* i værktøjsboksen i bunden af skærmen. Herfra kan man gå ind og se, hvad sagen drejer sig om, hvornår den er registret etc.

3. Udgravningens metode

Felter til udgravning blev udvalgt på baggrund af den forudgående forundersøgelse. Muldlaget blev fjernet med gravemaskine. I den blotlagte sandede lyse undergrund fremstod de forhistoriske anlæg som mørke pletter. Dette er sporene efter de huller, som man i oldtiden gravede til f.eks. husstolper, affald og tilberedning af mad. Under udgravningsarbejdet fik hvert af felterne et feltnummer og hvert anlæg et anlægsnummer. Nummerering og en beskrivelse af de enkelte anlæg er nødvendig for at kunne bevare overblikket over det enkelte felt og i sidste ende selve udgravningen.

For hvert felt i Etape 1 blev der oprettet et retvinklet koordinatsystem, med skæringspunkt i for Felt 1's vedkommende x100/y100, i Felt 2 x200/y200 og så fremdeles. Stigende y-værdier mod nord og stigende x-værdier mod øst. I Etape 2 blev feltet opdelt i to, en nordlig og en sydlig del, hvor skæringspunktet for den nordlige del lå i x100/y100 og i den sydlige del i x200/y200.

Udvalgte feltkoordinater blev for begge Etapers vedkommende indmålt med GPS, hvorved felterne kan placeres geografisk nøjagtigt (T76). Ved brug af koordinatsystemerne blev de enkelte felter tegnet i fladen. Feltgrænser og de enkelte anlæg i feltet blev tegnet på tegnefolie i målestoksforhold 1:50.

Samtlige anlæg, der indgik i huskonstruktioner, blev snittet med spade og graveske. Det vil sige, at den ene halvdel af anlægget blev gravet væk, hvorved dybden og formen på anlægget kunne registreres. Herved afgøres det, om der eksempelvis er tale om et stolpehul eller en grube. Kun de anlæg, hvor det umiddelbart var sandsynligt, at de indgik i system med andre anlæg, blev snittet.

Alle snittede anlæg blev tegnet og topnivelleret. Snittene blev tegnet på tegnefolie i målestoksforholdet 1:20.

Fra enkelte huse blev der udtaget jordprøver/floteringsprøver fra udvalgte stolpehuller og gruber. Jordprøverne skylles/floterer med vand og under skylningen/floteringen frigives eventuelle rester af trækul og forkullet makrofossilt materiale. Forudsat, at der er tilstrækkeligt med trækul tilstede (3 mg), vil man kunne foretage en naturvidenskabelig datering af det pågældende anlæg. Metoden der anvendes, kaldes for kulstof-14 dateringsmetoden. Det makrofossile materiale, der udskilles, kan eksempelvis bestå af forskellige forkullede korn- og græssorter, frø og pollen. I heldige tilfælde kan man, i kraft af fundstedet i det enkelte hus, bestemme det pågældende rums funktion, men eksperter kan tilmed identificere de enkelte frø og statistiske metoder beskrive det da eksisterende landbrug.

4. Udgravningens resultat

Der blev på VMÅ 2583 og VMÅ 2586 Etape 1 og 2 undersøgt et samlet areal på 11.310 m².

I VMÅ 2583 og VMÅ 2586 Etape 1 blev der udvalgt 8 områder til en nærmere undersøgelse, her blev der fundet og udgravet 4 huse fra stenalderen og tre huse fra den sene del af bronzealderen. De 8 felter fordeler sig syd for Etape 2, hvor et stort samlet felt på 7200 m² blev afrømmet.

Hus I i Felt 4 (Fig. 3) er et meget fint eksempel på et hus, der er hele 5000 år gammelt. Der er formentlig tale om det hidtil ældste, kendte hus i Vesthimmerland. Det blev bygget og beboet af nogle af de tidligste bønder i landet.

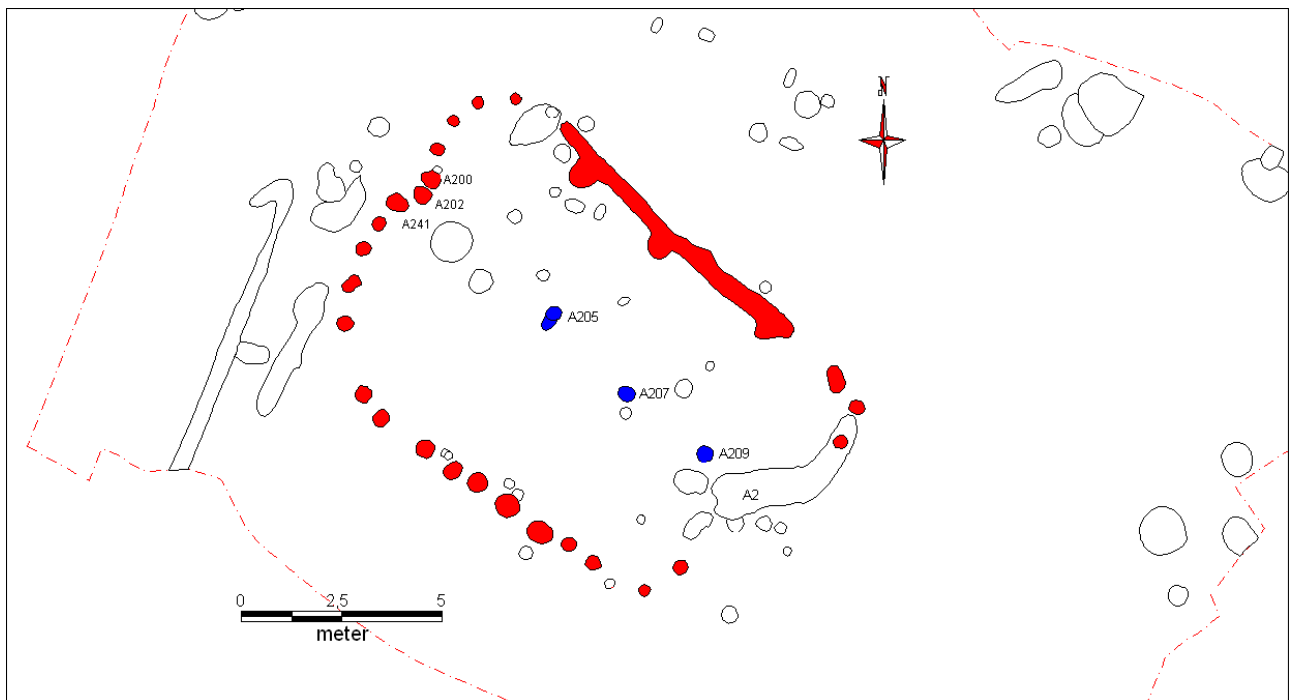

Fig. 3: Grundplan over Hus A1. Mod nord ses en væggrøft, mens der mod øst, vest og syd ses vægstolper. Vægstolper og væggrøft er angivet ved rød farve, tagstolper, blå farve.

Huse fra forhistorien er selvfølgelig ikke bevaret i deres helhed. Men i dette tilfælde er der eksempelvis fundet fundamentspor i form af en væggrøft, stolpehuller og en offergrube med keramik og flintøkse. Keramikken og øksen kan dateres til ca. 3000 f.v.t. Kommende undersøgelser af det organiske indhold i stolpehullernes fyld vil antagelig kunne give materiale, der kan dateres med kulstof-14 metoden således, at husets alder kan bestemmes med sikkerhed.

Huset var omkring 11 meter langt og ca. 8 meter bredt. Taget var båret af en enkelt række stolper ned midt gennem huset. Væggene har antagelig været med fletværk, da stolperne i vægforløbet står med kort indbyrdes afstand. I en fletværksvæg er der mellem vægstolperne flettet grene, hvorefter hele væggen er klinet med ler.

Husets ligger lavt i terrænet tæt ved et vådområde. I dette tilfælde en lille fjordarm, der har gået ind i landet fra den daværende kyst. Denne fjordarm blev fra omkring 3000 år fvt. afsnøret af vældige strandvoldsdannelser, der danner den nuværende kystlinie, som kan ses den dag i dag. Vi skal regne med, at beboerne udnyttede en bred vifte af de mulige ressourcer, der var for hånden. Agerbrug i ret beskedent omfang, tamdyrhold, fiskeri i den lille fjord, mest sandsynligt ål, fiskeri og skaldyrsindsamling i den daværende Bjørnsholm Fjord og Limfjorden, samt indsamling af frugt og nødder og jagt på skovens vildt.

Fig. 4: Hus A296. Vægstolper er angivet ved rød farve, tagstolper, blå farve og gruber ved den grønne farve. Der er muligvis sket en udskiftning i væggen mod syd.

Et andet eksempel på et hus fra stenalderen er Hus A296 fundet i Felt 1 (Fig. 4, T76). Også i dette hus er taget båret ved en række tagstolper ned gennem husets midte, ligesom væggen formentlig også har været en fletværksvæg. Huse med kun en række tagstolper kaldes for midtsulehuse eller toskibede langhuse til forskel fra det treskibede langhus, der ses i begyndelsen af bronzealderen. I huset blev fundet tre smågruber. Gruber fundet i huse har sædvanligvis været brugt ved tilberedning af mad eller som et sted man har kunnet opbevare madvarer.

Hus A296 er lidt speciel i sin form, da den mod vest er lidt smallere end den er mod øst. Denne let trapezoide form ses i huse fra den yngre del af stenalderen (2800-2400 f.Kr.)

I Etape 2 (T77) ses der ligeledes to huse fra den sene del af stenalderen Hus XIII og Hus XIV. Hvorvidt stenalder-husene i Etape 1 skal ses som samtidige med Hus XIII og Hus XIV i Etape 2 er uvist, da den mere præcise datering af husene ikke foreligger.

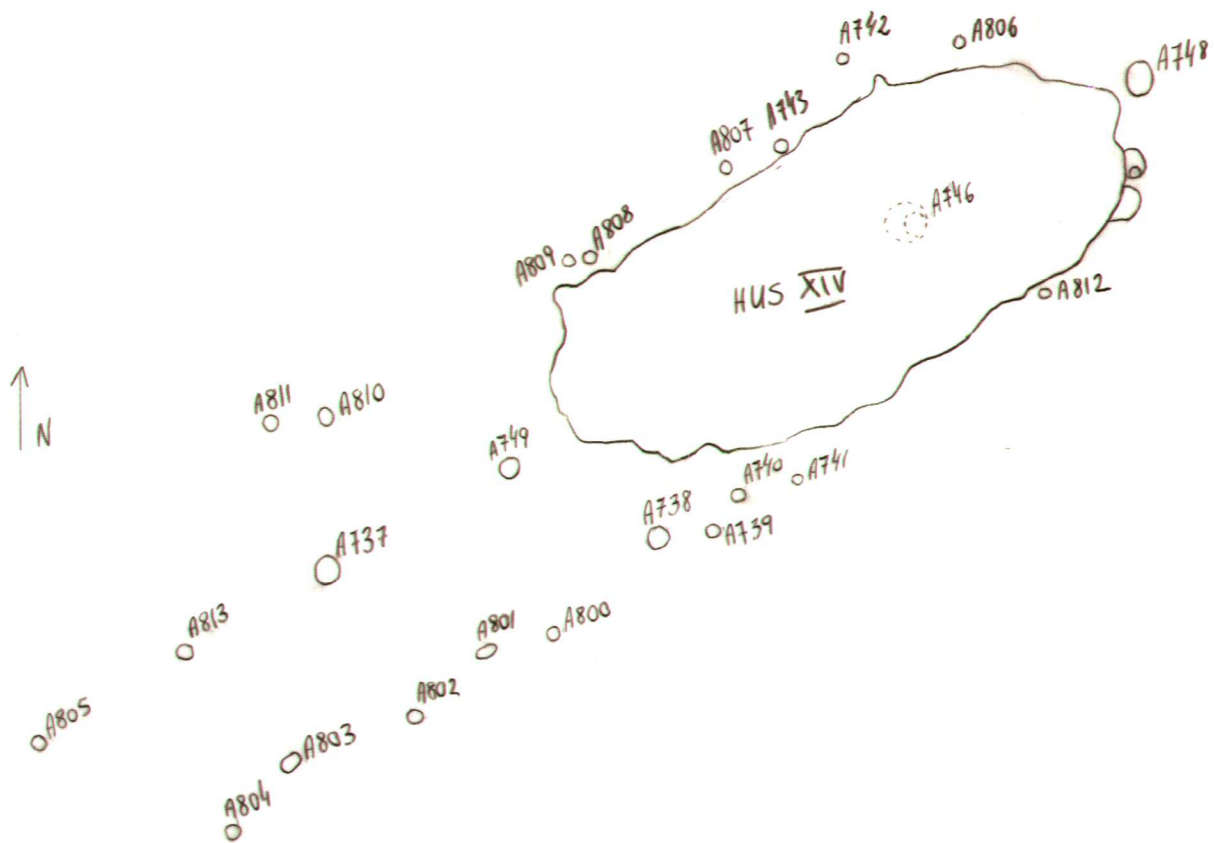

Fig. 5, Hus XIV. Vægstolper er angivet ved rød farve, tagstolper, blå farve og gruber ved den grønne farve.

Hus XIV ligger orienteret let nordøst-sydvest (T77). Under opførelsen af huset var østenden gravet ned. Selve nedgravningen var mindst 12,5 m langt og 5,15 m bredt. Nedgravningen var ½ m dyb. Under forsænkningen blev der registreret ardspor trukket i husets længderetning. Gulvlaget lå umiddelbart ovenpå ardsporene og var bevaret i en omtrentlig tykkelse af 6 cm. Gulvlaget efterfulgtes af et opfyldslag 14-24 cm dybt. Ardsporene kan stamme fra en forberedelse af pladsen for bebyggelse (Fig.6).

Forsænkningen udgør den østlige del af huset og hele husets bredde. Det er ikke muligt på baggrund af det overleverede materiale at udlede, hvad den forsænkede del af huset er blevet anvendt til og om den overhovedet har haft en særlig funktion.

Gennem husets længderetning har stået en række midtsuler. Det er uvist, hvor langt huset oprindeligt har været. Det kan have været helt op til 26 m langt. Alle midtsuler er ikke bevaret, det ses, hvor der er stor afstand mellem stolephullerne.

Huset dateres til yngre stenalder.

Fig.6: Ardspor trukket i husets længderetning.

I den fossile fjordarm, hvor der i dag er en våd lavning, har lodsejeren tidligere fundet fladehugget flintdolke dateret til den sene del af stenalderen. Det er sandsynligt, at flintdolkene skal ses i sammenhæng med nogle af stenalder husene.

Foruden huse fra stenalderen blev der også fundet huse fra yngre bronzealder og ældste jernalder i Etape 2. Flere af husene var betydeligt bedre bevaret end i Etape 1. Der blev registreret i alt 15 treskibede huse.

I den ældre del af bronzealderen begynder man så småt at ændre sin byggestil, og i stedet for én række af tagstolper til at bære taget bygger man i stedet med to rækker tagstolper til at bære taget. Denne ændring i byggestil kan hænge sammen med, at der af en eller grund sker en ændring i tagskonstruktionen og at kravene til husenes indretning også ændrer sig.

Det treskibede langhus ses i Danmark i ældre bronzealder fra ca. 1700-1600 f. Kr. Det treskibede langhus fortsatte i brug et kort stykke op i middelalderen.

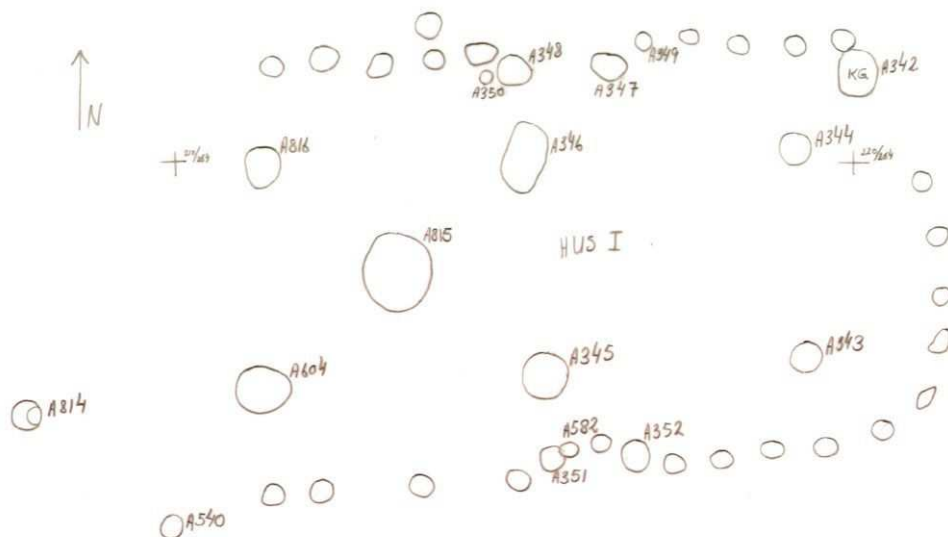

Fig. 5: Hus I fundet i Etape 2 (T77). Dele af væggen, indgangsstolper og flere sæt tagstolper er bevaret. Kun den vestlige ende af huset er ikke bevaret.

Et godt eksempel på et velbevaret hus er Hus I, det ligger nogenlunde midt i feltet, hvor det overlappes af Hus VIII, et andet velbevaret hus.

Den bevarede del af Hus I var omtrent 13 m lang og 6 m bred. Huset er altså mindst 78 m² stort. Som det fremgår af illustrationen, er væggen bevaret i husets østende. Der er desuden bevaret tre sæt tagstolper (A604, A816), (A345, A346), (A343, A344). Centralt placeret i huset ses en grube. Gruben har formentlig fungeret som husets ovn.

Foruden tag- og vægstolper er der bevaret indgange til huset mod både nord og syd. Indgangene giver sig til kende ved at være stolpehuller, som er trukket indenfor rækken af vægstolper, se: A351, A352 og A348, A347. A582 og dets unummererede nabostolpe er yngre forstyrrelser. Indgangspartiet har formentlig været lukket ved en trædør monteret på den ene af indgangsstolperne.

Væggen har på baggrund af vægstolpernes tætte indbyrdes placering sandsynligvis været en fletværksvæg.

Hus I skal, eftersom der er tale om et treskibet langhus, dateres senere end de hidtil præsenterede huse. Indgangene trukket indenfor væggen er med til tidsmæssigt at placere huset i den yngre del af bronzealderen.

Den mest præcise måde at datere et hus på er på baggrund af de fund, der er gjort i huset, primært keramik-skår. Som følge af mange års undersøgelser af keramik er der etableret en kronologi. Det vil sige, at man på baggrund af skårets udformning kan placere det tidsmæssigt i forhold til andre skår. Ser skåret ud på en bestemt måde kan det dateres ret præcist. Til grund for en etablering af kronologien ligger en række absolutte dateringer, fremkommet ved brug af C-14 metoden. Prøver er taget af organisk materiale fundet i sammenhæng med skår. På baggrund af den absolutte sekvens har man således oprettet en kronologi for oldtidens keramik, et uvurderligt redskab i arbejdet med bopladserne.

Der er dog et problem, idet man ikke altid finder skår i tilknytning til et hus, hvorfor man ikke kan datere det på baggrund af keramik. I stedet må man, som det er tilfældet her, datere udelukkende på

baggrund af den måde huset er bygget på. Det giver selvfølgelig en ikke så snæver datering, men dog en fornemmelse for hvilken periode, der er tale om.

Etape 1 og 2 betragtes som én og samme plads. Da der er rømmet jord af i mindre felter, kan det være svært at danne sig det fulde billede af pladsen. Mellem Etape 1 og Etape 2 er der fra Felt 5, som ligger længst mod nordøst, kun få meter til Etape 2. Etape 1 og Etape 2 skal med al sandsynlighed derfor betragtes som én og samme plads.

Etape 2 består af fire gårde. Fra nord udgøres Gård 1 af Hus II, Hus IIIa-b og Hus XV, Gård 2 af Hus V, VI og VII, Gård 3 af Hus I, VIII, XVI og XVII og sydligst Gård 4 der udgøres af Hus IV, IX, X, XI og XII.

Husene ligger orienteret øst-vest (Hus II, VIII, IX, XI, XIV, XVI og XVII) og let nordvest-sydøst (Hus I, IIIa-b, IV, V, VI, VII, X, XII, XIII og XV).

De fire Gårde har formentlig ikke ligget her på samme tid. Det kan meget vel være en eller to Gårde, der gennem tid har flyttet rundt på pladsen.

I Etape 1 er der afrømmet i mindre, spredte felter, hvorved man ikke får et samlet billede af pladsen og kan derfor ikke påvise eventuelle gårdsenheder og deres indbyrdes flyttemønstre.

Husene i de to Etaper daterer sig med enkelte huse fra stenalder omkring 3000 f.Kr. og de resterende huse dateres til den sene yngre bronzealder/ældre førromersk jernalder. Flere af husene har afløst hinanden, da de ligger så tæt, at de ikke kan have ligget på pladsen samtidig.

5. Undersøgelsens perspektiver – regionalt og nationalt

Det arkæologiske arbejde i forbindelse med Kristian Haldrups udstykning af sommerhusgrunde er afsluttet.

Vest for Etape 1 og 2 er der for indeværende ingen planer om udstykning af grunde.

Forundersøgelsen viste ingen eller kun få anlæg mod vest, op mod læhegnet. Der kan have været et slip i bebyggelsen og at den rent faktisk fortsætter vest her for, men der er for indeværende intet belæg for dette. Det kunne ikke desto mindre være interessant at få mulighed for at følge bebyggelsen mod både vest og mod øst for at få et klarere billede af, hvor stor bebyggelsen reelt har været og hvorledes gårdene er flyttet rundt i området.

En så stor plads med huse fra flere perioder kan yde et stort bidrag til forskningen, VMÅ 2586 Etape 1 og 2 vil med sikkerhed komme til at spille en ikke ubetydelig rolle.

6. Udgravningens data

Vesthimmerlands Museum var ansvarlig for udgravningen og opbevarer alle fund. Administrative sagsakter, korrespondance og originaltegninger opbevares under journalnummer VMÅ 2586 og VMÅ 2583. Digitale tekstdokumenter, billeder og MapInfo-filer ligger i det digitale arkiv på museets server under museumssager, journalnummer VMÅ 2586 Borregård 5 og VMÅ 2583 Borregård 2. Beretning og bygherrerapport er også sendt til Kulturarvsstyrelsen i København. Kun et udvalg, af de genstande museet finder ved udgravninger, bliver udstillet. De fleste udgravningsresultater bruges først og fremmest i videnskabelige rapporter i sammenhæng med de øvrige fund, der gøres i museets ansvarsområde.

7. Tidstavle

1500	Nyere tid	Historisk tid
1050	Middelalder	
900	Yngre Vikingetid	Forhistorisk tid
775	Ældre vikingetid	
530	Yngre germansk jernalder	Yngre jernalder
375	Ældre germansk jernalder	
160	Yngre romersk jernalder	
0	Ældre romersk jernalder	Ældre jernalder
200 f.Kr.	Yngre førromersk jernalder	
500 f.Kr.	Ældre førromersk jernalder	
1000 f.Kr.	Yngre bronzealder	Bronzealder
2000 f.Kr.	Ældre bronzealder	
2400 f.Kr.	Dolktid / Senneolitikum	Yngre stenalder (neolitikum)
2800 f.Kr.	Enkeltgravskultur / Mellemneolitikum B.	
3200 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Mellemneolitikum A.	
3900 f.Kr.	Tragtbægerkultur / Tidligneolitikum	
5400 f.Kr.	Ertebøllekultur	Ældre stenalder (mesolitikum)
6800 f.Kr.	Kongemosekultur	
9000 f.Kr.	Maglemosekultur	
	Ahrensburgkultur	Palæolitikum
	Brommekultur	
12000 f.Kr.	Hamburgkultur	

Arkæologiske perioder og deres begyndelsesdatering i det danske område. Skemaet skal læses sådan, at eksempelvis ældre romersk jernalder begynder omkring år 0 og varer til ca. 160 e.Kr. derefter begynder yngre romersk jernalder. Perioden fra ældre førromersk jernalder til og med ældre romersk jernalder kaldes samlet for ældre jernalder

8. Faktuelle oplysninger

Vesthimmerlands Museums j.nr.: VMÅ 2586 Borregård 5 og VMÅ 2583 Borregård 2
Sogn, herred, amt: Overlade, Slet, Aalborg
Dansk kulturhistorisk Centralregister: 12.08.09
Bygherre: Kristian Haldrup, Guldagervej 19, 9670 Løgstør
Areal: ca. 11.310 m².
Muldafrømning: dm Entreprenør ApS

Udgravningen er betalt af bygherre.

9. Litteratur

Forslag til litteratur, hvor det vil være muligt at finde uddybende materiale om de nævnte perioder.

Jensen, J., Danmarks Oldtid bd. 1 og 2, 2001 og 2002, Forlag: Nordisk Forlag A/S

Vesthimmerlands Museum den 1. februar 2010

Sine Toft Jensen
Arkæolog

10. Tegningsliste

TT77	Oversigtsplan over Etape 2
T76	Oversigtsplan over Felter og Etaper